

Spasoje Vulević*

MUP Republike Srbije

Bezbednosni aspekti „migracione krize” s posebnim osvrtom na Srbiju

Apstrakt

U ovom radu se analiziraju uzroci i posledice aktuelne migracione krize koja je usmerena ka zemljama Evropske unije, a u kojoj Balkanska ruta, kojom se kreću talasi migranata i na kojoj se nalazi i Republika Srbija, ima važnu ulogu i predstavlja jedan od glavnih i najfrekventnijih kopnenih pravaca. Migraciono-izbeglička kriza, po svojim razmerama, izazovima i posledicama, predstavlja značajnu globalnu i regionalnu krizu. Primenom tzv. *push and pull* modela sagledani su osnovni uzroci koji su izazvali migratorna kretanja prema Evropi (ratovi, demografska eksplozija, ekonomski i socijalni faktori). U nastavku je dat kratak prikaz osnovnih karakteristika tzv. Balkanske migrantske rute, a zatim su posledice migracione krize na Srbiju analizirane sa bezbednosnog i ekonomsko-socijalnog aspekta. Srbija je kao država na krizu reagovala civilizovano, bez podizanja zidova, žičanih ograda i bez ikakvog zlostavljanja migranata. Ako se migracije prepoznaju kao neizbežna odlika vremena u kome živimo, a ne nužno negativni fenomen, onda i politike i strategije upravljanja migracijama treba da budu usklađene sa realnim trendovima i problemima migranata, jer su restriktivno definisane politike koje nameću stroža pravila u velikoj meri u suprotnosti sa zaštitom osnovnih ljudskih prava.

Ključne reči:

migracije, migrantska kriza, migranti, izbeglice, Balkanska ruta, Srbija

* vulesaj@gmail.com

UVOD

U najširem smislu, pod pojmom *migracija* (lat. *migratio*) podrazumeva se seoba, seljenje, preseliti se, iseliti se.¹

Migracije predstavljaju privremeno ili trajno, dobrovoljno ili prinudno preseljavanje stanovništva, kako unutar granica jedne zemlje (unutrašnje migracije), tako i iz jedne zemlje u drugu (međunarodne migracije). Migranti napuštaju (emigranti) sredinu u kojoj su živeli (emigraciono područje) i dolaze (imigranti) u novu sredinu (imigraciono područje). Tokom kretanja (tranzit) iz mesta dotadašnjeg življenja (polazište, zemlja porekla) do novog mesta življenja (odredište, zemlja destinacije), migranti prolaze kroz određene georegije (tranzitna područja) i tada se smatraju migrantima u tranzitu.²

Migracioni motivi najčešće su bili egzistencijalne prirode, a među njima su dominirali: a) traganje za boljim kvalitetom života (zaposlenje, veći životni standard); b) traganje za bezbednijim i nenasilnim okruženjem (odlaženje iz konfliktnih i ratnih područja i bežanje od represivnih režima i sistematskog ugrožavanja ljudskih sloboda i prava); c) traganje za zdravom životnom sredinom i povoljnijim klimatskim uslovima.

U prvom slučaju reč je o tzv. ekonomskim migracijama i ekonomskim migrantima, a u drugom slučaju reč je o političkim migracijama – izbeglištvu i izbeglicama, odnosno o traženju azila i azilantima. Treći slučaj se odnosi na tzv. ekološke migracije i ekološke migrante usled ozbiljnije i trajnije degradacije životne sredine zbog zagađivanja, prirodnih ili tehničko-tehnoloških katastrofa, što postojeći životni ambijent čini nemogućim za život i rad stanovništva, ili je življenje stanovništva otežano i povezano sa brojnim zdravstvenim rizicima.³ Klimatske promene mogle bi da izazovu masovnu migraciju stanovništva unutar njihovih zemalja, što bi dovelo do humanitarne krize u ionako prenaseljenim područjima, navodi se u najnovijem izveštaju Svetske banke. Usled suša, propalih useva, poplava i rasta nivoa mora, do 2050. samo u Potsaharskoj Africi, Latinskoj Americi i Jugoistočnoj Aziji bez krova nad glavom moglo bi da ostane oko 140.000.000 ljudi, što bi ih nateralo da naseljavaju druga područja unutar vlastite zemlje ili da se presele u druge zemlje.⁴

1 Milan Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, str. 562.

2 Saša Mijalković i Ivan Petrović, „Bezbednosni rizici savremenih migracija”, *NBP. Žurnal za kriminalistiku i pravo*, No. 2, 2016, str. 2.

3 Isto, str. 2.

4 „Ako vlade ne preduzmu mere, 140 miliona ljudi moraće da napusti domove”, *Blic*, 24.03.2018. Dostupno preko: <https://www.blic.rs/vesti/svet/ako-vlade-ne-preduzmu-mere-140-miliona-ljudi-morace-da-napusti-domove/xs6c43r> (Pristupljeno 25.03.2018).

Ekonomске migracije se pretežno odvijaju na relacijama „siromašni jug – bogati sever” i „siromašni istok – bogati zapad”, dok se migracije u potrazi za bezbednijim okruženjem i ekološke migracije u najvećoj meri odvijaju do bliže bezbedne destinacije u unutrašnjem ili prekograničnom okruženju.⁵

Međunarodne migracije podrazumevaju svako prekogranično kretanje stanovništva i njegov prijem i prisustvo različitog trajanja u zemlji u koju se imigranti slivaju. Dva su primarna elementa u definisanju međunarodnih migracija: a) mobilnost, tj. ulazak i boravak u stranoj zemlji i b) strano državljanstvo. Ukoliko su učinjene saglasno sa propisima zemlje iz koje se emigrira i zemlje u koju se imigrira, reč je o legalnim migracijama, u suprotnom reč je o nelegalnim migracijama, odnosno o tzv. iregularnim migracijama koje se manifestuju kroz neorganizovane i organizovane forme.

Organizovane iregularne migracije odlikuje organizovani pristup u regrutovanju, transportovanju, prihvatu ili eksploataciji ilegalnih migranata u zemlji destinacije. Manifestuje se kao krijumčarenje migranata i trgovina ljudima. Svaki slučaj trgovine ljudima nije ujedno i oblik ilegalne migracije, već samo onaj kod koga žrtva u procesu trgovine ilegalno ulazi, tranzira ili boravi na teritoriji strane zemlje.⁶

Pod krijumčarenjem migranata (ljudi) podrazumeva se obezbeđivanje ilegalnog ulaska u stranu državu lica koje nije njen državljanin ili nema stalni boravak, u cilju sticanja, na neposredan ili posredan način, finansijske ili druge materijalne koristi.⁷

Pod migracionom krizom podrazumeva se veliki talas kretanja stanovništva, pre sa severa Afrike i iz Azije, ka razvijenim zemljama Evropske unije, koji je izazvao najpre administrativne i finansijske, a potom i političke i bezbednosne probleme, kako zemljama tranzita tako i zemljama konačnog izbora. To masovno kretanje različitih grupa ljudi, izazvano građanskim ratom u Siriji i Libiji i proširivanjem sukoba i pobune radikalnih islamista u Iraku, koji su doveli do izbegličkog talasa tokom 2015. godine, naziva se mešoviti migracijski tokovi (ovaj termin sveobuhvatnije ukazuje na obim i širinu problema).⁸

⁵ Saša Mijalković i Ivan Petrović, „Bezbednosni rizici savremenih migracija”, nav. delo, str. 2.

⁶ Saša Mijalković, „Kriminalističko-obaveštajni rad u prevenciji međunarodnih organizovanih migracija”, *NBP. Nauka. Bezbednost. Policija*, God. 12, broj 1, 2007, str. 77.

⁷ Član 3. Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom koji dopunjava Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, broj 6/2001.

⁸ Zoran Lutovac, „Migracije i evropske integracije Srbije”, *Stanovništvo*, Institut društvenih nauka – Centar za demografska istraživanja, Beograd, br. 54/2016, str. 42.

Pod terminom *mešoviti migracijski tokovi* podrazumevaju se kretanja ljudi preko međunarodnih granica, koja vrše osobe motivisane različitim razlozima, a na pokret su se odlučile u različitim okolnostima i to bez važećih dokumenata i ne ispunjavajući druge zakonske uslove za boravak na teritoriji države kroz koju se kreću. Ta kretanja obuhvataju iregularna/nedozvoljena migratorna kretanja različitih kategorija ljudi: izbeglica, tražilaca azila, ekonomskih migranata, žrtava trgovine ljudima, krijumčarenih migranata i drugih ranjivih kategorija ljudi, uključujući žene, decu i maloletnike bez pratnje. Među najbrojnijima u migracionoj krizi, koja je eskalirala tokom 2015. godine, bile su izbeglice iz ratom zahvaćenih područja (Sirija, Irak, Avganistan), zatim osobe iz država nedemokratskih režima u kojima su proganjani, potom siromašni, čiji je motiv očuvanje osnovne egzistencije, te ekonomski migranti u potrazi za boljim životom. Veliki broj izbeglica smestio se u okolne zemlje (Turska, Jordan, Liban), ali je jedan značajan broj njih krenuo put razvijenih zemalja EU, a pre svega ka Nemačkoj, Austriji i Švedskoj, koje imaju potrebu za radnom snagom, ali i razvijeniji apsorpcioni kapacitet u poređenju sa drugim državama EU.⁹

UZROCI AKTUELNE MIGRACIONE KRIZE U EVROPI

Da bi se razumela aktuelna migraciona kriza, koja teče od Azije i Afrike ka Evropi, kao složen i višedimenzionalan fenomen, potrebno je prvo sagledati njene uzroke. Oni se obično analiziraju kroz tzv. *push and pull* model, koji podrazumeva faktore pritiska (*push*) koji teraju na migratorna kretanja, i faktore koji privlače (*pull*) ljude na kretanja ka boljim uslovima života. *Push* faktore mogu predstavljati ratovi i drugi oblici nasilja, demografska eksplozija u nekim delovima sveta, siromaštvo, nezaposlenost, rasna, verska, etnička mržnja i netrpeljivost, klimatske promene i prirodne katastrofe. Kao *pull* faktori mogu se javljati bolji uslovi života, veća bezbednost, poboljšanje socijalnog statusa, političke slobode, verska tolerancija i slično.¹⁰

Većina migranata stiže iz Severne Afrike i sa Bliskog istoka, zato što su ratovi i druge vrste sukoba ipak najvažniji i najjači razlog za migracije – jer ništa ne donosi sa sobom toliki stepen straha i nesigurnosti kod čoveka kao rat. Na ovim prostorima kriza je počela sa tzv. Arapskim prolećem i velikim političkim i socijalnim previranjima u nizu zemalja (Tunis, Egipat, Alžir, Libija,

⁹ Zoran Lutovac, „Migracije i evropske integracije Srbije”, *Stanovništvo*, Institut društvenih nauka – Centar za demografska istraživanja, Beograd, br. 54/2016, str. 43.

¹⁰ Željko Ninčić, „Migrantska kriza kao bezbednosna pretnja”, *Bezbednost – Policija – Građani*, godina XII, broj 3–4/16, str. 86.

Sirija), koji su se proširili i u pojedinim državama poprimili formu unutrašnjih sukoba i pobuna, a zatim i građanskih ratova (Sirija, Libija). Irak, Sirija i Avganistan su veoma povezani ratnim sukobima i zato najveći broj migranata upravo dolazi iz ove tri države. Kada se spoje izuzetno veliki porast stanovništva i ratovi koji traju duži period, velike migracije su neminovne.¹¹

Borbe u Siriji ušle su sredinom marta 2018. godine u osmu godinu. Konflikt koji je počeo u talasu Arapskog proleća, kao miran ustanak protiv predsednika Bašara al Asada, eskalirao je u građanski rat, koji je sada jedan od najsmrtonosnijih u ovom veku. Ekonomski problem i nedostatak ljudskih sloboda doveli su do negodovanja prema autoritativnoj vladavini predsednika Asada. Njegove snage su 2011. godine ubile ili zatvorile stotine demonstranata, dok se širom Bliskog istoka širilo Arapsko proleće. Kako je bes javnosti jačao, rastući haos u zemlji privukao je ekstremističke borbe iz regiona, uključujući ostatke Al Kaide u Iraku i ogranak koji je kasnije postao tzv. Islamska država (ISIS). Na kraju je uspostavljena puna sirijska pobuna protiv Asadovog režima. Neke od tih pobunjeničkih grupa počele su da se bore ne samo protiv Asadovih snaga već i međusobno, zbog podeljenih interesa, što je dodatno zakomplikovalo situaciju. Sirijski konflikt omogućio je ekstremistima Islamske države da se rašire, stvarajući najveću svetsku izbegličku krizu od Drugog svet-skog rata i zaoštravajući međunarodnu borbu za moć.¹²

Nakon sedam godina nemilosrdnog proliivanja krvi, ovo su najvažnije činjenice koje obeležavaju sirijsku krizu:

- 400.000 Sirijaca je ubijeno, prema procenama Ujedinjenih nacija, dok Sirijska opservatorija, sa sedištem u Londonu, tvrdi da taj broj premašuje pola miliona ljudi;
- Izmešteno je više od polovine stanovništva zemlje koja je nekad brojala 20.000.000 ljudi;
- 5.500.000 Sirijaca je pobešlo u inostranstvo, od čega 95% njih u svega 5 zemalja – Tursku, Liban, Jordan, Irak i Egipat, prema podacima humanitarnih organizacija;
- 400.000 civila je zarobljeno u predgrađima sirijske prestonice Damask u rukama pobunjenika, dok ih vlada neprestano bombarduje kako bi povratila područja;

¹¹ Dragan Simeunović, *Migraciona kriza kao bezbednosni izazov za zemlje zapadnog Balkana – stanje u 2017. i perspektiva*, Kultura polisa, Posebno izdanje, Godina XIV, Beograd, 2017, str. 34–35.

¹² Krvavi pustinjski biser: kako je raj na zemlji pre sedam godina postao pakao, M. Milikšić, *Blic*, 18.03.2018. Dostupno preko: <https://www.blic.rs/vesti/svet/krvavi-pustinjski-biser-kako-je-raj-na-zemlji-pre-sedam-godina-postao-pakao/6t63hks> (Pristupljeno 19. 03. 2018).

- Uništena je trećina sirijskih domaćinstava i polovina njenih obrazovnih i medicinskih ustanova, prema izveštaju Svetske banke iz 2017.¹³

Demografska eksplozija je izraz koji označava ogroman rast stanovništva u nekoj državi ili regionu. Danas na tom planu prednjači Afrika, a znatan porast stanovništva karakterističan je i za neke azijske i latinoameričke zemlje. U Africi je 1950. godine živelo samo 9% svetskog stanovništva, odnosno 244.000.000, a danas u Africi živi milijardu i dvesta miliona ljudi, što znači da je za samo pola veka jedan kontinent dobio milijardu stanovnika više. Prema prognozama UN, broj stanovnika u Africi dostići će četiri milijarde pre 2100. godine. Na Bliskom istoku, bogatom naftom a siromašnom vodom, takođe se beleži vrtoglav porast broja stanovnika, ali i ratova u poslednjih pola veka. To se najbolje vidi na primeru Sirije, koja je 1950. godine imala 3.500.000 stanovnika, a na početku građanskog rata 2011. bilo ih je oko 22.000.000. Broj stanovnika Egipta je od 1950. godine do danas porastao sa 20.000.000 na 85.000.000, a do polovine ovog veka broj stanovnika u ovoj zemlji će preći 125.000.000.¹⁴

Sa tako velikim priraštajem stanovništva u nerazvijenim zemljama uzročeno su povezani i izuzetno loši *socijalni uslovi života*, pre svega velika nezaposlenost i nizak životni standard ljudi, odnosno veliko siromaštvo. Iako se nikad u istoriji čovečanstva nije proizvodilo više hrane kao danas, u svetu i dalje raste broj gladnih. Od sedam milijardi ljudi, koliko ih živi na planeti Zemlji, čak jedna i po milijarda živi u krajnjem siromaštvu i bedi sa prihodom ispod jednog dolara po glavi stanovnika. Naglo se povećava potražnja za hranom, vodom, prostorom, prirodnim resursima, ali i za poslom. Dualizam koji postoji, između naglog porasta stanovništva, s jedne strane, i smanjenja potrebe za angažovanjem ljudi usled naučno-tehnološkog razvoja (robotike i kompjuterizacije), s druge, stvara krizu sa nesagledivim socijalnim posledicama, koja prvo pogađa najsiromašnije delove planete. Migracije samo ubrzavaju taj proces prenošenja problema iz nerazvijenog u razvijeni deo sveta.¹⁵

Za izbor pravca migracija veoma je važna činjenica da Afrika i Bliski istok imaju veliku kontinentalnu i pomorsku granicu sa Evropom, pa je zato izbor migracionih ruta sledio vekovne tranzitne pravce kojima su i ranije išle seobe naroda.

¹³ Krvavi pustinjski biser: kako je raj na zemlji pre sedam godina postao pakao, M. Milikšić, *Blic*, 18.03.2018. Dostupno preko: <https://www.blic.rs/vesti/svet/krvavi-pustinjski-biser-kako-je-raj-na-zemlji-pre-sedam-godina-postao-pakao/6t63hks> (Pristupljeno 19. 03. 2018).

¹⁴ Dragan Simeunović, *Migraciona kriza kao bezbednosni izazov za zemlje zapadnog Balkana – stanje u 2017. i perspektiva*, nav. delo, 2017, str. 33–34.

¹⁵ Isto, str. 33.

SRBIJA NA PUTU ILEGALNIH MIGRACIJA

Identifikovane su tri glavne rute koje koriste izbeglice na svom putu ka EU: Centralno-mediteranska (za izbeglice koje dolaze iz Severne Afrike preko Italije i Malte), Istočno-mediteranska (za izbeglice koje dolaze iz pravca Turske, preko Grčke, Kipra ili Bugarske) i Balkanska (bugarsko-turska ili tursko-grčka kopnena ili morska granica i potom preko Makedonije, Srbije, BiH i dalje ka zemljama EU).¹⁶

Tursko-grčka granica poslednjih nekoliko godina jedna je od glavnih tačaka ilegalnih ulazaka u Evropu iz Azije i Afrike. Put migranata, bilo da počinje u Pakistanu, Avganistanu, Siriji, vodi ih preko Turske, Grčke i Makedonije do Srbije. Propustljivost tursko-grčke granice kontinuirano negativno utiče na situaciju u Srbiji. Tokom letnjih meseci 2011. godine, prema proceni Frontexa, više od 6.000 lica mesečno ili 200 dnevno, uspevalo je da pređe tursko-grčku granicu, a u januaru 2012. ovaj broj je pao na oko 2.800 lica.¹⁷

Kopnena ruta Makedonija – Srbija – Mađarska je tokom trajanja migrantske krize bila dominantno korišćena. Rešenost nadležnih organa Srbije, Mađarske i Austrije da se suprotstave ovakvom trendu rezultirala je potpisivanjem Zajedničke trojne deklaracije o potrebnim koracima za efikasnu borbu protiv ilegalnih migracija.¹⁸

Počev od 22. 07. 2016. godine Republika Srbija je formirala Zajedničke snage Vojske Srbije i MUP-a koje koordinirano deluju na sprečavanju i suzbijanju ilegalnih migracija i onemogućavaju aktivnosti krijumčara ljudi na državnim granicama koje su najviše pogođene ovim problemom, pre svega na granici sa Republikom Makedonijom i Republikom Bugarskom u dužini od 464 kilometara. Takav način postupanja u velikoj meri smanjio je ilegalne migracije, manji je broj pokušaja ilegalnih prelazaka u odnosu na ranije periode, jer su zbog prisustva snaga bezbednosti na terenu ilegalni migranti prinuđeni da menjaju pravce i način prelaska državne granice. Od početka angažovanja ovih snaga pa do jula 2017. godine ukupno je otkriveno 21.142 ilegalnih migranata, od prelaska granice odustalo je 20.115, u prihvatne centre smešteno je 1.297 osoba, sprečeno je 128 pokušaja krijumčarenja ljudi, a procesuirano je 147 krijumčara.¹⁹

¹⁶ Đorđe Kuljić, „Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU“, *Politička revija*, br. 3/2017, godina (XXX) XVI, Vol. 53, str. 213.

¹⁷ Asylum seekers flock to EU safe haven, Nikolaj Nielsen, EUObserver, 26. march 2012. Dostupno preko: <http://euobserver.com/justice/115702> (Pristupljeno 20.03.2018).

¹⁸ Zajednička deklaracija ministara unutrašnjih poslova Austrije, Mađarske i Srbije potpisana je u Budimpešti 6. oktobra 2011. godine.

¹⁹ Zajedničke patrole zaustavile 20.000 ilegalnih migranata, *RTS, Tanjug*, 22. jul 2017. Dostupno preko: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2813208/>

Trenutna situacija što se tiče ilegalnih migracija na tzv. Balkanskoj ruti je takva da je od početka marta 2016. godine došlo do zatvaranja ove rute, nakon što je na vrhuncu krize tokom 2015. ovim pravcem prošlo oko 764.000 migranata, što je nešto manje od polovine ukupnog broja pristiglih migranata u EU (procene govore o 1.800.000 migranata).²⁰ Njihov broj je nakon sporazuma EU i Turske u martu 2016. godine naglo opao i tokom cele 2016. put EU ovim tranzitnim pravcem prošlo je oko 130.000 ljudi.²¹ Međutim, problem migracija jedan je od najvećih izazova s kojima se suočava današnja evropska politika. Migrantska kriza nije fenomen koji će se završiti za kratko vreme, jer će, prema predviđanjima Komiteta za migracije u Briselu, u Evropi do 2050. godine biti 31.000.000 migranata.²²

Federalna obaveštajna služba (BND) Nemačke upozorila je početkom marta 2018. godine da je Balkanska ruta za krijumčarenje izbeglica sa Bliskog istoka i Afrike „ponovo otvorena” i da krijumčarske bande ponovo švercuju hiljade izbeglica mesečno. Prema saznanjima BND, sada u Nemačku ulazi prosečno 15.000 ljudi godišnje, krijumčari tako zarađuju i do 120.000.000 evra – mesečno. Razlog za porast krijumčarenja je pre svega – korupcija, potkupljeni policajci informišu trgovce ljudima o predstojećim vanrednim inspekcijama ili jednostavno propuštaju kamione, stoji u tekstu nemačkog magazina „Fokus”.²³

Uticao migracija na bezbednost Srbije

Savremene migracije, kao globalni fenomen koji ima obeležja organizovanosti i masovnosti, često su povezane sa transnacionalnim i organizovanim kriminalom i terorizmom, što svakako ima brojne bezbednosne implikacije po savremeno društvo, državu i međunarodnu zajednicu. Republika Srbija, kao jedna od ključnih tačaka na „Balkanskoj izbegličkoj ruti”, takođe je izložena

zajednicke-patrole-zaustavile-20000-ilegalnih-migranata.html (Pristupljeno 16. 3.2018).

²⁰ Aleksandar Saša Gajić, „Uticao regionalnih kriza na savremene prilike na Balkanu: Geostrateške implikacije migrantske i ukrajinske krize”, *Kultura polisa*, Posebno izdanje, Godina XIV, Beograd, 2017, str. 18.

²¹ Isto.

²² Beograd: Migrantska kriza nije fenomen koji će se završiti za kratko vrijeme, *RTRS*, 05.11.2015. Dostupno preko: <http://lat.rtrs.rs/vijesti/vijest.php?id=174775> (Pristupljeno 15.3.2018).

²³ Nemačka obaveštajna služba upozorava: Balkanska migrantska ruta je ponovo otvorena, Večernje novosti, 12. mart 2018. Dostupno preko: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:716351-NEMACKA-OBAVESTAJNA-SLUZBA-UPOZORAVA-Balkanska-migrantska-ruta-je-ponovo-otvorena> (Pristupljeno 15.03.2018).

ovim bezbednosnim pretnjama i potencijalno ugrožena, zbog čega je potrebno posvetiti posebnu pažnju ovom problemu. Problem Republike Srbije predstavlja to što je opterećena masovnim migracijama izbeglica sa ratom i sukobima zahvaćenih područja Sirije, Iraka i Avganistana, na kojima deluje i razvijena mreža međunarodnog terorizma. Iako su samo u tranzitu kroz teritoriju Republike Srbije, kretanje izbeglica povezano je sa brojnim rizicima po njihovu ličnu bezbednost, ali i po bezbednost građana Srbije i drugih zemalja kroz koje prolaze migrantske rute.

Masovne migracije početkom 2015. godine uzrokovale su „krizu” ljudskih, finansijskih i materijalno-tehničkih resursa i normativnog okvira za rad organa i javnih službi država kroz koje tranzitiraju migranti. Iako su već imale sisteme bezbednosti državnih granica, mnoge države bile su organizaciono i funkcionalno nespremljene da se suoče sa ovim problemom. Reakcija i iznuđeni odgovor na masovnost migracija često nije bio u skladu sa prirodom i složnošću problema – odbijanje prijema izbeglica i tražilaca azila, podizanje zidova i zaštitnih ograda i postavljanje policijskih kordona na granici (primeri Mađarske, Bugarske, Makedonije). Takvo postupanje ima sva obeležja sekundarne viktimizacije neadekvatnim odgovorom državnih organa, odnosno ponovnog stvaranja žrtava od lica koja su već žrtve oružanih konflikata (izbeglice) i represivnih režima (azilanti). Ovakav represivni i nehumani odnos prema izbeglicama i azilantima uticao je na pogoršanje imidža pojedinih zemalja u međunarodnim odnosima i osudu od strane međunarodne zajednice.²⁴

Zahvaljujući dobroj organizaciji državnih službi i preduzetim merama i aktivnostima na zbrinjavanju i omogućavanju tranzita migranata preko svoje teritorije, koje su u najneophodnijoj meri obuhvatale i pojedine represivne mere, Republika Srbija je uspela da izbegne sticanje lošeg imidža i za svoj rad i postupke dobijala je samo pohvale od strane međunarodne zajednice.

Takođe, migracije povećavaju i rizik od unutrašnjih i regionalnih konflikata na tlu pre svega Jugoistočne Evrope. One predstavljaju ne samo bezbednosnu pretnju zemljama u koje dolaze i kroz koje prolaze, već mogu ozbiljno poremetiti odnose među tim zemljama (primer ponašanja Hrvatske prema Srbiji zbog situacije na granici usled migracija i obrnuto).²⁵

Posledice masovnih migracija su i destabilizacija postojećih nacionalnih tržišta rada, zbog masovnog priliva radne snage. Istovremeno, razvijaju se i nova tzv. crna tržišta rada, što destabilizuje legalno tržište rada, javne finansije i državni budžet, ali i ugrožava postojeća crna tržišta rada. Ovo drugo ozbiljno

²⁴ Saša Mijalković i Ivan Petrović, *Bezbednosni rizici savremenih migracija*, nav. delo, str. 5–6.

²⁵ Dragan Simeunović, *Migraciona kriza kao bezbednosni izazov za zemlje zapadnog Balkana – stanje u 2017. i perspektiva*, nav. delo, str. 39.

podstiče sukobe organizovanih kriminalnih grupa zbog prevlasti nad crnim tržištima rada, što negativno utiče na ukupnu bezbednost države.²⁶

Masovne migracije dovode i do povećanja obima i raznovrsnosti kriminala svih vrsta, prvenstveno krijumčarenja migranata, trgovine ljudima i drugih krivičnih dela koja imaju veze sa migracijama (falsifikovanje isprava, ilegalno prelaženje državne granice, posredovanje u ilegalnom prelaženju državne granice, otmica, prinuda, prostitucija i sl.). Porast obima i raznovrsnosti organizovanog kriminala, koji uz to poprima složenije mrežne forme i transnacionalne dimenzije, svakako ugrožava nacionalnu, ali pre svega ljudsku bezbednost. Smatra se da je, posle ilegalne trgovine narkoticima i oružjem, trgovina ljudima, u koju je uključen veliki broj migranata, najisplativija aktivnost organizovanog kriminala koji je, početkom ovog veka, samo u Evropi godišnje donosio profit od nekoliko milijardi dolara.²⁷

Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima postaju veoma često krivično delo u zemljama takozvane prve migrantske destinacije, a ujedno i izvor ogromnih nelegalnih prihoda. Primer za ovakve kriminalne aktivnosti predstavlja akcija pripadnika MUP-a Republike Srbije – Službe za borbu protiv organizovanog kriminala, koji su 19. 02. 2018. godine uhapsili devet pripadnika organizovane kriminalne grupe koja je od oktobra 2017. do januara 2018. godine omogućila krijumčarenje više od 90 migranata sa područja Kosova i Metohije, preko centralne Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije, do zemalja Zapadne Evrope. Nakon višemesečne istrage usmerene na otkrivanje krivičnih dela u vezi sa krijumčarenjem ljudi, akcija je sprovedena na području Šapca, Loznice, Priboja, Sjenice i Rume, a rezultat je međunarodne saradnje sa policijama Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije. Grupa je naplaćivala i do 3.000 evra po migrantu da bi ih ilegalno prebacila preko teritorije Srbije i granice sa Bosnom i Hercegovinom preko reke Drine.²⁸

U skoro svim evropskim zemljama koje su bile obuhvaćene masovnim migracijama u proteklih nekoliko godina (bilo da su u pitanju zemlje tranzita ili zemlje krajnjeg odredišta migranata), bio je zabeležen povećan strah domicilnog stanovništva od mogućeg ugrožavanja njihove bezbednosti od strane migranata i porasta kriminalnih aktivnosti raznih vrsta. Da ovi strahovi nisu bili bez opravdanja pokazuje i studija koju je finansirala vlada Nemačke, a koja je objavljena 3. januara 2018. godine, u kojoj se navodi da je prilikom

²⁶ Dragan Simeunović, *Migraciona kriza kao bezbednosni izazov za zemlje zapadnog Balkana – stanje u 2017. i perspektiva*, nav. delo, str. 6.

²⁷ Isto, str. 3.

²⁸ Razbijena kriminalna grupa, uhapšeno devet osoba zbog krijumčarenja migranata, *Blic*, 20.02.2018. Dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/hronika/razbijena-kriminalna-grupa-uhapšeno-devet-osoba-zbog-krijumčarenja-migranata-video/tzpjdb> (Pristupljeno 18.03.2018).

uglavnom mladih muških migranata u pokrajini Donja Saksonija tokom 2015. i 2016. godine doveo do povećanja nasilnih kriminalnih dela za 10,4 odsto.²⁹

Takođe, migracije su povezane i sa međunarodnim terorizmom, što izaziva teške posledice po nacionalnu i međunarodnu bezbednost. Razvoj terorizma u svetu, posebno slučajevi masovnog terorizma i stvaranja novih samoproklamovanih država, doprinosi masovnosti migracija, posebno izbeglištva. Najveća opasnost preti od islamističkog terorizma, budući da je najveći procenat migranata muslimanske veroispovesti. Talas migracija koji je pokrenut tokom 2015. godine dobrim delom je nastao kao rezultat samoproklamovanja lažne „Islamske države“ (ISIS – Islamic State of Iraq and Syria; ISIL – Islamic State of Iraq and the Levant; IS – Islamic State), koja je stvorena na prostoru koji je obuhvatao delove Iraka i Sirije, a koji je od početka 2014. godine bio pod kontrolom militantnih sunitskih fundamentalista – salafista, koji su proglasili (međunarodno nepriznatu) državnost. Sredinom iste godine proglašen je kalifat, u kojem nije bilo mesta za hrišćane, jezuite i šiite (ili su bili izloženi teškom zlostavljanju i mučenju).³⁰

Problem Republike Srbije je što je bila opterećena masovnim migracijama izbeglica upravo sa područja Sirije i Iraka, kao i Avganistana (u kome takođe deluje snažna mreža međunarodnog terorizma). Iako su ove osobe u tranzitu kroz teritoriju Republike Srbije, njihovo prisustvo može imati ozbiljne bezbednosne posledice. Osim toga, iskustva pokazuju da su među teroristima koji su tokom 2015, 2016. i 2017. godine izveli terorističke napade na tlu Zapadne Evrope (Francuska, Belgija, Nemačka, Velika Britanija, Švedska, Španija) bili veoma zastupljeni upravo imigranti. To se odnosi na skorašnje imigrante, kao i na tzv. Drugu i treću generaciju imigranata, potomke posleratnih (Drugi svetski rat) imigranata koji su rođeni na tlu Evrope. To je ozbiljan problem i za bezbednost Republike Srbije, njenih građana i regiona.³¹

Na području Raške oblasti i juga Srbije prisutni su ekstremisti i teroristi iz redova albanske i vehabističke zajednice, koji su preko učešća svojih pristalica

²⁹ Priliv migranata doveo do povećanja krivičnih dela u Nemačkoj, *Blic*, 03.01.2018. Dostupno preko: <https://www.blic.rs/vesti/svet/priliv-migranata-doveo-do-povecanja-krivicnih-dela-u-nemackoj/09qwf2h> (Pristupljeno 25.03.2018).

³⁰ Saša Mijalković i Ivan Petrović, *Bezbednosni rizici savremenih migracija*, nav. delo, str. 4.

³¹ Terorista Ahmed Almuhamed, izbeglica iz Sirije, aktivirao je eksplozivnu napravu ispred jednog od ulaza na fudbalski stadion „Sen Deni“ u Parizu 13.11.2015. godine. Istraga je utvrdila da se iz Sirije preko Turske sa masom izbeglica prebacio na grčko ostrvo Leros, zatim feribotom do luke Pirej, put ga je potom vodio do Makedonije, Srbije (ušao na graničnom prelazu Preševo), zatim Hrvatske (ušao na graničnom prelazu Opatovac) i dalje do Francuske.

u redovima Islamske države u ratu u Siriji i Iraku povezani u međunarodnu terorističku mrežu (od 2012. godine u redovima tzv. Islamske države – DAESH borilo se 49 državljana Republike Srbije – tzv. strani teroristički borci, 11 je poginulo, a 10 se vratilo u Srbiju, početkom 2017. godine 27 državljana Srbije se i dalje nalazilo na prostoru tzv. Islamske države).

Ekonomske i socijalne posledice migrantske krize u Srbiji

Dolazak izbeglica i drugih migranata u Srbiju otvara mnogo pitanja, a među njima je i ono o tome – koliki broj migranata je Srbija u stanju da apsorbuje i kakve to posledice može izazvati na ekonomskom, a kakve na širem društvenom planu?

Iako je Srbija tranzitna zemlja, ipak postoji određen broj migranata koji se u njoj zadržavaju. Ta lica koja su zatražila azil imaju pravo boravka u centru za azil ukoliko su kapaciteti slobodni. Prema izveštaju Beogradskog centra za ljudska prava, u toku 2015. godine Kancelarija za azil evidentirala je ukupno 577.995 tražilaca azila, registrovala 662, primila 583 zahteva za azil, saslušala 89 i usvojila 30 zahteva, što je 0,0052% od ukupnog broja izraženih namera u istom periodu.³² Samo prisustvo migranata i činjenica da zauzimaju neki prostor često izazivaju i društvene konflikte.

Mada su sve sfere podjednako važne i međusobno uslovljene, čini se da je ipak najveći akcenat na ekonomskoj. Kada se ima u vidu ekonomska situacija u Srbiji, isuviše veliki priliv migranata može uticati i na promenu odnosa građana Srbije prema izbeglicama. S obzirom na stanje srpske privrede, tanka je linija između onog što može biti priliv na opšte zadovoljstvo, od onog priliva koji može izazvati strah i nezadovoljstvo zbog ugrožavanja budžeta ili zbog straha od mogućeg preotimanja radnih mesta.³³

Primeru radi, u izveštaju Beogradskog centra za ljudska prava navodi se da je veliki broj radnika u 2015. godini ostao bez posla, ugašeno je oko 400 državnih preduzeća i više od 20.000 radnika je uzelo otpremnine, među kojima su mnogi od njih još uvek radno sposobni, što će uticati na to da će se povećati broj nezaposlenih. Socijalne prilike su zbog malih plata i velikog broja nezaposlenih sve lošije, štrajkovi, uglavnom izazvani lošom finansijskom situacijom i gubitkom posla, sve su češća pojava. U izveštaju se kaže da je sve veći broj osiromašenog stanovništva u Srbiji i da privredni rast nije zadovoljavajući, što se odražava i na uživanje ekonomskih i socijalnih prava građana. Takođe, ukazuje se na to da je stopa nezaposlenosti i dalje veoma visoka i da je

³² Beogradski centar za ljudska prava, *Ljudska prava u Srbiji 2015. Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beograd, 2016, str. 259.

³³ Zoran Lutovac, *Migracije i evropske integracije Srbije*, nav. delo, str. 53–54.

veliki broj zaposlenih na crno, a oni „nemaju zagaranтована osnovna prava iz rada i radnog odnosa, poslodavci ne plaćaju doprinose i poreze, što ugrožava fondove i budžet države”.³⁴

U izveštaju o stanju ljudskih prava u Srbiji u 2016. godini, iako je ekonomska situacija poboljšana, ona još uvek nije na takvom nivou razvijenosti da bi mogla izbeći negativne efekte migracione krize i velikog tranzita i priliva migranata. I pored ocena koje su uglavnom pozitivne kada je reč o privrednom rastu, u izveštaju se navodi da stanovnici Srbije još uvek ne osećaju da im je standard bolji. U svim anketama građani se žale na nezaposlenost i veoma niska primanja sa kojima ne mogu da se zadovolje osnovne životne potrebe. Anкета o radnoj snazi pokazuje izuzetno visok rast nezaposlenosti, daleko iznad rasta proizvodnje, što je proizvod izmenjene metodologije anketiranja, dok podaci iz Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja pokazuju mnogo niži nivo zaposlenosti. Zarade su u 2016. godini zanemarljivo porasle (2,5 do 3%), a očekuje se da će takav tempo biti nastavljen i u 2017. godini.³⁵

Ako se uzme u obzir veliki broj osiromašenog stanovništva i radnika koji rade na crno, potpuno su opravdana strahovanja od nekontrolisanog priliva migranata. Upravo zbog ove visoke nezaposlenosti i niskog ekonomskog standarda stanovništva, prevladava uverenje da bi trajniji ostanak migrant-ske populacije dodatno doprineo porastu nezaposlenosti u Srbiji i uticao na pogoršanje socijalnih prilika. Druga opasnost, kada govorimo o ekonomskoj sferi, odnosi se na to da bi potencijalni prihvat i integracija migranata uticali na opterećenost državnog budžeta i svakako bili opterećenje za celokupne državne finansije (treba imati u vidu da je do kraja 2015. godine kroz teritoriju Republike Srbije tranzitiralo više od 700.000 migranata).

Prema procenama Brisela i relevantnih NVO, odnos prema migrantima tokom trajanja migrantske krize u Srbiji bio je veoma tolerantan, iako su se u istom periodu građani Srbije suočavali sa velikim ekonomskim problemima. Vlada Srbije usvojila je set važnih zakonskih i podzakonskih akata, planova i dokumenata kao odgovor na migracionu krizu i rešavanje brojnih problema koji su iz nje proistekli. To se pre svega odnosi na donošenje Zakona o azilu 2008. godine, Strategije za upravljanje migracijama, koja je doneta 2009, Zakona o upravljanju migracijama 2012, zatim Strategije suprotstavljanja ilegalnim migracijama u Republici Srbiji za period 2009–2014. godine. Početkom septembra 2015. vlada Srbije usvojila je Akcioni plan za migracije, koji je zapravo strategija rešavanja problema izbeglica iz Azije i Afrike do sredine 2016. godine. Ovim dokumentom razrađeno je nekoliko scenarija

³⁴ Beogradski centar za ljudska prava, *Ljudska prava u Srbiji 2015. Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava*, nav. delo, str. 25.

³⁵ Beogradski centar za ljudska prava, *Ljudska prava u Srbiji 2016. Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beograd, 2017, str. 24.

nastavka izbegličke krize. Država je tako pripremila odgovor i na situacije ukoliko kroz Srbiju dnevno bude prolazilo do 1.200 migranata, između 1.200 i 3.000, ali i ukoliko granice svakog dana bude prelazilo više od ovog broja. Predviđeno je i formiranje novog prihvatnog centra na periferiji Beograda, uz autoput. Plan podrazumeva i projekciju troškova, ali i tri faze reagovanja ukoliko talas migranata ne bude jenjavao. Razrada detalja plana i njegova realizacija poverena je resorima zdravstva, policije i socijalne zaštite.³⁶

ZAKLJUČAK

Problem migracija jedan je od najvećih izazova s kojima se suočava današnja evropska politika. Migrantska kriza nije fenomen koji će se završiti za kratko vreme, jer će, prema predviđanjima Komiteta za migracije u Briselu, u Evropi do 2050. godine biti 31.000.000 migranata. Očigledno je došlo do rastućeg trenda i omasovljavanja migracija: 2005. godine oko 175.000.000 ljudi u svetu imalo je status međunarodnih migranata, tokom 2013. bilo ih je oko 214.000.000, a 2016. taj broj je porastao na više od 224.000.000. Očigledno je da su migracije evoluirale, a sa time su evoluirali i rizici i pretnje migracija po nacionalnu i međunarodnu bezbednost, koje su višedimenzionalne i kompleksne i obuhvataju političke, ekonomske, socijalne, bezbednosne i druge aspekte i posledice, kako po zemlje koje se nalaze na tranzitnoj ruti, tako i po zemlje koje su krajnja destinacija migranata i izbeglica. Pravac sadašnjih ali i budućih migracija biće i dalje razvijene zemlje Evrope iz više razloga: zbog geografskog položaja, zbog bogatstva i visokog životnog standarda i činjenice da stanovništvo Evrope stari značajnim tempom. U tim će okolnostima Srbija, koja zauzima važan položaj na tzv. Balkanskoj ruti migranata, najverovatnije ostati frekventna zemlja uz moguće povećanje zahteva migranata za azil i želje da ostanu u njoj. To nameće potrebu da se iz dosadašnje migrantske krize izvuku neophodna iskustva, kako bi se na moguće nove migratorne procese reagovalo blagovremeno, organizovano i adekvatno, a u cilju sprečavanja mogućih negativnih posledica po ukupno društveno stanje u Srbiji, ili bar njihovog svođenja na najmanji stepen štetnosti.

³⁶ Drago Radović, „Ima li 'spavača' među migrantima?“, Svet bezbednosti, Broj 3, 2015. Dostupno preko: <http://www.svet-bezbednosti.rs/sr/clanak/2015/10/ima-li-%E2%80%9Cspavaca%E2%80%9D-medu-migrantima,508,16436.html> (Pristupljeno 15.03.2018).

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Beogradski centar za ljudska prava, *Ljudska prava u Srbiji 2015. Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beograd, 2016, str. 25.
- [2] Beogradski centar za ljudska prava, *Ljudska prava u Srbiji 2016. Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beograd, 2017, str. 24.
- [3] Gajić, Aleksandar, Uticaj regionalnih kriza na savremene prilike na Balkanu: Geostrateške implikacije migrantske i ukrajinske krize, *Kultura polisa*, Posebno izdanje, Godina XIV, Beograd, 2017, str. 11–29.
- [4] Kuljić, Đorđe, „Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU”, *Politička revija*, br. 3/2017, godina (XXX) XVI, Vol. 53, str. 211–225.
- [5] Lutovac, Zoran, „Migracije i evropske integracije Srbije”, *Stanovništvo*, Institut društvenih nauka – Centar za demografska istraživanja, Beograd, br. 54/2016, str. 41–63.
- [6] Mijalković, Saša, Petrović Ivan, „Bezbednosni rizici savremenih migracija”, *NBP. Žurnal za kriminalistiku i pravo*, No. 2, Beograd, 2016, str. 1–18.
- [7] Mijalković, Saša, „Kriminalističko-obaveštajni rad u prevenciji međunarodnih organizovanih migracija”, *NBP. Nauka. Bezbednost. Policija*, God. 12, broj 1, Beograd, 2007, str. 75–92.
- [8] Ninčić, Željko, Migrantska kriza kao bezbednosna pretnja, *Bezbednost – Policija – Građani*, godina XII, broj 3–4/16, str. 85–103.
- [9] Simeunović, Dragan, „Migraciona kriza kao bezbednosni izazov za zemlje zapadnog Balkana – stanje u 2017. i perspektiva”, *Kultura polisa*, Posebno izdanje, Godina XIV, Beograd, 2017, str. 31–56.

Internet izvori

- [1] <https://www.blic.rs/vesti/svet/ako-vlade-ne-preduzmu-mere-140-miliona-ljudimorace-da-napusti-domove/xs6c43r> (Pristupljeno 25.03.2018).
- [2] <https://www.blic.rs/vesti/svet/krvavi-pustinjski-biser-kako-je-raj-na-zemlji-predam-godina-postao-pakao/6t63hks> (Pristupljeno 19.03.2018).
- [3] <http://euobserver.com/justice/115702>, (Pristupljeno 20.03.2018).
- [4] <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2813208/zajednicke-patrole-zaustavile-20000-ilegalnih-migranata.html> (Pristupljeno 16.3.2018).
- [5] <http://lat.rtrs.rs/vijesti/vijest.php?id=174775> (Pristupljeno 15.3.2018).
- [6] <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:716351-NEMACKA-OBAVESTAJNA-SLUZBA-UPOZORAVA-Balkanska-migrantska-ruta-je-ponovo-otvorena> (Pristupljeno 15.03.2018).
- [7] <https://www.blic.rs/vesti/hronika/razbijena-kriminalna-grupa-uhapseno-devet-osoba-zbog-krijumcarenja-migranata-video/tzpjddb> (Pristupljeno 18.03.2018).

- [8] <http://www.politika.rs/sr/clanak/196903/Protest-gradana-Banje-Koviljace-zbog-imigranata> (Pristupljeno 24.03.2018).
- [9] <https://www.blic.rs/vesti/svet/priliv-migranata-doveo-do-povecanja-krivicnih-dela-u-nemackoj/09qwf2h> (Pristupljeno 25.03.2018).
- [10] <http://www.svet-bezbednosti.rs/sr/clanak/2015/10/ima-li-%E2%80%9Cspavaca-%E2%80%9D-medu-migrantima,508,16436.html> (Pristupljeno 15.03.2018).

Spasoje Vulević

SECURITY ASPECTS OF “MIGRATION CRISIS”
WITH A SPECIAL EMPHASIS ON SERBIA

Abstract

In this work the causes and consequences of the current migrant crisis directed towards the EU countries are analysed. The Balkan route, which is being flooded by the waves of migrants, and along which there is the Republic of Serbia, has an important role and represents one of the main and most frequent land directions. The migrant-refugee crisis, in its proportions, challenges and consequences, represents an important global and regional crisis. Using the so called “push and pull” model, the main causes that provoked migratory movements towards Europe (wars, the demographic explosion, economic and social factors) have been perceived. In addition, a short overview of the basic characteristics of the so called Balkan migrant route has been given, and then the consequences of the migrant crisis for Serbia have been analysed from the security and economic-social aspects. Serbia as a state has reacted on the crisis in a civilized manner, without erecting the walls, barbed-wired fences or any kind of migrant mistreatment. If the migrations are seen as an inevitable feature of the present time we are living in, and not necessarily as a negative phenomenon, then policies and strategies of migration management should be harmonized with the real trends and problems of the migrants, as restrictively-defined policies which impose stricter rules are to a large extent contrary to the protection of the basic human rights.

Key words:

migrations, migrant crisis, migrants, refugees, Balkan route, Serbia.